

Kirja-arvosteluja

Malkki, Liisa: Kulttuuri, paikka ja muuttoliike. Vastapaino, Tampere 2012. 283 s. ISBN 978-951-768.

Suomenkielinen kirja, jonka kaikkien maahanmuutosta ja muuttoliikkeistä kiinnostuneiden pitäisi lukea

Kulttuuri, paikka ja muuttoliike –kirja on kokoelma Liisa Malkin tieteellisissä aikakauslehdissä ja koomateoksissa julkaistuista artikkeleista vuosilta 1991–2007. Teos käsittelee ajankohtaisia keskusteluja maahanmuutosta, liikkuvuudesta sekä monikulttuurisuudesta, kyseenalaistaen vakiintuneita ajattelutapoja ajan, paikan ja kulttuurien välisistä kytköksistä.

Kirjan esipuheessa Laura Huttunen kuvaa Stanfordin yliopistossa työskentelevää Malkkia maailmalla laajalti tunnetuksi. Teos on näkemyksellinen, syväluotaava ja erittäin luettava, jollaiseksi se olisi tuskin muotoutunut ilman Malkin Tansaniassa viettämää etnografista kenttätöyöaikaa. Tässä kirja-arviossa nostetaan valikoidusti ja lyhyesti esille Malkin inspiroivimpia ajatuksia ’juurista’, pakolaisuudesta ja etnografiasta.

Juuret, ’puukulttuuri’ ja kartat: stabiiliin tila-ajattelunkritiikkiä

Malkin teksti kritisoi valtavirtaisia itsestäänselvyyksinä pidettyjä termejä, ja hän avaa käsitteitä havainnollistavilla esimerkeillä. Malkin mukaan esimerkiksi maahanmuutto- ja pakolaisuuskeskusteluja usein luonnehtivat ns. kasvimetaforat. Ihmisten voidaan sanoa tulevan riistetyiksi ’juuriltaan’ tai ’juurtuvan’ uuteen ’kansalliseen maaperään’. Juuret eivät ole kuitenkaan mitä tahansa juuria, vaan usein ne muis-

tuttavat nimenomaan puun juuria (s. 31). Ihminen on osa ’sukupuutaan’, joka tietenkin on juurtunut tiettyyn paikkaan ’isänmaassa’, jossa puhutaan ’äidinkieltä’.

Kansalaisuuskeskusteluja käydään usein myös karttojen viitekehyksissä. Malkki antaa esimerkin koulukartastosta, jossa eri maat ovat eri väreillä, ikään kuin ne olisivat toisistaan riippumattomia yksiköitä ja tilan suhteen rajattuja. Tällainen tarkasti rajattu, stabiili tila-ajattelu sivuuttaa sen, miten rajat usein ovat varsin epämääräisiä, sumeita ja ’vuotavia’ (s. 29). Karttoja, rajoja ja kansoja luonnollistetaan, pidetään itsestäänselvyyksinä ja muuttumattomina, vaikka samalla tiedetään, että näin ei käytännössä ole koskaan ollut. Ihmiset ovat aina liikkuneet joko omasta tahdostaan tai väkivallan vuoksi, ja rajat ovat muuttuneet sotien sekä ylirajaisten sopimusten seurauksena (s. 26).

Kasvi- ja puukulttuureissa liikkuvuus mielletään ongelmaksi ja juuriltaan kiskoutuminen patologiseksi tilaksi. Malkki kyseenalaistaa tämäntyyppisen ’sedentarismmin’. Entä jos liikkumattomuus onkin se pahempi ongelma? Paikallaan pysymisestä tuli ilmeisesti normiarvo maanviljelyn myötä. Historia on aina kirjoitettu paikallaan pysymisen näkökulmasta ja yhtenäisen valtiojärjestelmän nimissä. Meiltä puuttuu ’nomadologia’, historian vastakohta (s. 38). Kysymys on moraalinen. Pakolaisesta tulee eri puusta veistetty, koska hän ei kuulu meidän sukupuhumme. Tällaisen ongelmanasettelun takia on tarve uudelle liikkumisen sosiologialle, nomadologialle (s. 50).

Pakolainen: poliittisesta ongelmasta kansainväliseksi humanitääriseksi ongelmaksi

Malkki puhuu pakolaisuuden ’synnystä’. Pakolaisleiri itsessään on esimerkki tilan hallinnan teknologiasta. Toisen maailmasodan aikaan poliittisia pakolaisia hallinnoitiin ’kokoamiskeskuksissa’. Malkin keskustelu tässä yhteydessä tuo mieleen Benthamin (ja Foucaultin¹) konseptin Panopticon, ts. pakolaisleirit mahdollistivat kurinpidon ja silmälläpidon (s. 88). 1950-luvulta lähtien, esimerkiksi Yhdistyneiden Kansakuntien myötä, sotilaallisesta pako-

¹ Foucault, Michel (1995). Discipline and Punish: The Birth of the Prison. New York: Vintage Books.

laisuuden ongelmasta tehtiin sosiaalinen ja humanitäärinen. Pakolaisen hahmo on Malkin mukaan muodostunut sellaiseksi, mitä se tänä päivänä on pakolaislainsäädännön tuloksena: ”tällä lakikoneistolla on taipumus pitää nykyaikaista suvereeniä kansallisvaltioihin perustuvaa järjestystä itsestäänselvyytenä” (s. 91).

”Toisesta maailmansodasta kylmän sodan loppuun saakka suurimman määrän pakolaisia tuottivat siirtomaiden itsenäistyminen sekä suurvaltojen välinen konflikti”; nykyään ’velkabumerangi’ varmistaa globaalin köyhtymien, riiston ja pakolaisuuden noidankehän traagisen jatkumisen (s. 93). Kansainvälisiä suhteita edelleen luonnehtivat turvallisuuskysymykset, ns. ’katse ylhäältä päin’ (s. 94). Malkki huomauttaa, että kansainvälisen politiikan tutkimus tuottaa tietoa tällaisesta ylhäältä-alaspäin asetelmasta. Sen sijaan kriittinen antropologia, joka perustuu pitkäaikaiseen etnografiaan tuottaa toisenlaista tietoa, muun muassa ’tiedon järjestyksistä’. Tarvitaan siis näitä jälkimmäisiä, uusia teoreettisia avauksia.

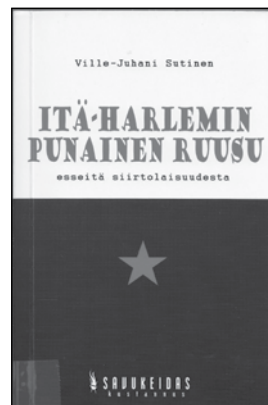
Etnografisen tutkimuksen paremmuudesta

Malkki pitää etnografista kenttätöitä korvaamattomana, jopa muita tiedon tuottamisen tapoja parempana. ”Konventionaalinen tapa yhdistää määrällinen mittaaminen ’tieteeseen’ ja sanallinen kuvailu ’ei-tieteeseen’ on virheellinen, mutta yhä edelleen hätkähdyttävän laajalle levinnyt ja syvään juurtunut ajattelutapa” (s. 180). Naiivi hypoteesien testaamisen logiikka on Malkin mielestä arveluttava edes luonnontieteiden kentässä. Asian ydin on kuitenkin siinä, että tilastollisten lomakkeiden standardoidut ja näennäisen neutraalit kysymykset sisältävät tosiasiasa monenlaisia kulttuurisia ja ideologisia oletuksia (s. 185).

Mikä etnografiassa on ’parempaa’? Malkki puhuu vaihtelevista hämmennyksien ja oivalluksen hetkistä, asioiden tekemisestä uudelleen, eri tavoin ja toisin (s. 192). ”Keskeistä on se, ettei antropologiassa kenttätöissä useinkaan ole kyse vain työnteosta. Se on myös elämistä, tapa olla maailmassa... eettiset kysymykset ja pohdinnat nousevat juuri tuosta kokonaisvaltaisesta, jatkuvasti läsnä olevasta arkisuudesta” (s.197).

Etnografiaa tehneenä ja maahanmuuttajana oleena allekirjoittanut kannattaa Malkin ajatuksia. Etnografiassa ja ’toisten’ kohtaamisessa on viime kädessä kyse oppimisprosesseista. Etnografiassa on kyseessä jonkinlainen matka, jolla ei ole selkeää alku- eikä päätepistettä, sillä kaikki tieto ja kokemus nivoutuu toisiinsa. Kulttuuri, paikka ja muutto-liike ovat toisistaan erottamattomia käsitteitä – yhtä ei olisi ilman toista. Liikkuminen on tapa olla maailmassa, jatkuvasti poissa ja läsnä yhtä aikaa.

*Sirkka Komulainen, erikoistutkija
Siirtolaisuusinstituutti*

Sutinen, Ville-Juhani: Itä-Harlemin punainen ruusu. Esseitä siirtolaisuudesta. Kustannusosakeyhtiö Savukeidas. AS Pakett, Tallinna 2011. 338 s. ISBN 978-952-5500-83-7.

Siirtolaisuusinstituutin kirjastossa Ville-Juhani Sutisen esseekokoelma kuuluu ”siirtolaisuuskirjallisuuden” luokituksen alle, mutta paremminkin sen voisi sijoittaa julkisten postmodernististen harjoittelien kategoriaan, jos sellainen luokitus kirjastossa vain olisi olemassa. Sutinen on Jean Baudrillardin (1929–2007) tarkkaan lukenut, ja niinpä käytännössä teoksen jokaiselta aukeamalta löytyy enemmän tai vähemmän suora viittaus nyky maailman joihin osiin hylkäämään ranskalaisen ”antisosiologin” 1970- ja 80-lukujen tuotannon käsitteisiin. Valitettavasti käytännöllä on hintansa; sekä siirtolaisten että tutkijan oma ääni uhkaa teksteissä jatkuvasti jäädä ”hypertodellisuuden” ja ”simulaation” jyräämäksi. Matka USA:n syvästä etelästä New Yorkin kautta keskilämmen suomalaisalueille on tällä tavalla melko raskas paketti taivaltaa.

Tämäntyyppinen vieraannuttamismetodi voi parhaimmillaan tietenkin tarjota tuoreita näkökul-

mia siirtolaisuuden tutkimukseen. Nähdäkseni uroteko jää tällä kertaa tekemättä. Sutinen ei totuutensaan vyöryttäessään juuri malta jakaa puheenvuoroja muille. Teoria jyrää arkitodellisuuden eikä anna uudiskulttuureille mahdollisuuksia, sillä kulttuurit eivät ole dogman puitteissa aitoja. Valkoisen miehen taakka painaa koomisuuteen saakka. Teksti sinällään on kiihkeää ja nokkelaakin, mutta pelkästään perustason asiavirheet syövät siltä uskottavuutta. Esimerkiksi Atlantan vaihtoehtolu-eella Little Five Pointissa (L5P) vieraillessaan kirjailija väittää alueen tulleen jyrätyksi uuden kulutusvoimaisen nuoren keskiluokan tieltä shoppailu-paratiisiksi Berliinin Kreuzbergin tapaan. Näin ei itse asiassa ole. Käydessäni L5P:ssa toukokuussa 2012 minua tervehtivät enemmänkin crack-mummot, vaihtoehtoradioaseman pitäjät ja hashistuotteiden myyjät kuin 2010-luvun porvarilliset boheemit, bobot, ylihinnoiteltuine loft-asuntoineen. Ehkä Sutinen erehtyi alueesta tai ei ole käynyt paikalla. Kuvatun kaltainen nuorten menestyjien alue toki löytyy pari mailia Little Five Pointsista sivummalle Virginia Highlandin suunnalta. Ihminen on erehtyväinen, Sutinenkin toivottavasti.

Koosteen perusteella on yllättävää, että Ville-Juhani Sutinen sai Silja Pitkäsen kanssa tekemänsä Hiski Salomaa-kirjan ”Värssyjä sieltä ja täältä” (2011) koostetuksi varsin tasapainoiseksi paketiksi vain kuukausia tämän teoksen julkaisemisen jälkeen. Ehkä suurin todistamisen tarve ja pakkomieltainen antipatia saatiin purettua näihin esseisiin, joiden alkuperä on ainakin osin kytköksissä Hiski-kirjan tutkimusmatkoihin. Ylilyöntejä, harkittuja tai harkitsemattomia, Itä-Harlemin punainen ruusu todellakin tarjoaa. Pelkästään Michiganin yläniemekkeen suomalaiskulttuurin kutsuminen ”pseudohistorialliseksi amatöörilarppeajien roolipelikokeiluksi jossain Kihniön korvessa” (larpkaus = ”live action roleplaying”, kirj. huom.) olkoon tästä hyvä esimerkki. Tai siirtolaisten rakennustyömaille ja palvelualoille sijoittuvien ensimmäisten työpaikkojen kutsumista vääristyneeksi kulttuuriksi tai harhaksi. Näinkö vähän itsevalitussa ”maanpaossa” Berliinissä asuva nuori esseisti lopulta arvostaa työntekoa ja elannon ansaitsemista ilman yhteiskunnan subventiota? Ehkä hänen äänenpainoissaan on tätä kautta ajan henkeä enemmänkin, eikä aina erityisen rakentavassa valossa.

*Jari Nikkola, tiedottaja
Siirtolaisuusinstituutti*

Seminaareja

Turussa 31.10.2012

Onnistunut Inkeri-ilta Turussa ”Opetelkaa venäjää ja vähentäkää paluumuutto-byrokratiaa”

Turun Pietari-Seura järjesti Inkeri-illan yhteistyössä Turun suomenkielisen työväenopiston kanssa 31.10.2012. Dosentti Toivo Flinkin teemana oli ”Inkerinsuomalaisuus Suomessa itsenäisyyden aikana”. Flinkin esitys perustui hänen juuri ilmestyneeseen kirjaansa ”Pois köyhän panta – Inkerin Liiton historia 1922–1944”. On yllättävää, miten läheiset suhteet Suomen korkeimmalla johdollakin oli ennen toista maailmansotaa inkeriläisiin ja heidän järjestöihinsä. Toisaalta Flinkin esityksestä kävi mainiosti

esille, miten pätevää oli suomalaisten kansanopetus tuolloin. Inkeriläisillä oli myös oma seminaarinsa, josta valmistui korkeatasoisia opettajia.

Inkerin Liiton Pietarin osaston puheenjohtaja, lisensiaatti Wladimir Kokko loi mielenkiintoisen katsauksen Inkerinsuomalaisuuteen nyky-Inkerissä. Paluumuuttojonoihin ei oteta enää uusia hakijoita. Jonossa on tällä hetkellä noin 4 500 päähakijaa. Perheenjäsenineen tulijoita olisi siis noin 15 000 henkeä. Kokon esittämien tilastojen mukaan vuon-